

Analyzing the Linguistic Norms in the Iranian Criminal Courts Based on McMennamin's Forensic Discourse Model: A Case Study on Karbaschi's Defense Sessions

Farangis Abbaszadeh¹ Bahman Gorjian^{*2} Elkhas Veysi³ Mehran Memari⁴

1. Ph.D. Candidate in Applied Linguistics, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran ;Thran, Iran.
Email: farangisabbaszadeh@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Applied Linguistics, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: b.gorjian@iaubadan.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Applied Linguistics, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran;

Associate Professor, Department of Linguistics, Payame Noor University, Iran.

Email: drveisi@khz.pnu.ac.ir

4. Assistant Professor, Department of Applied Linguistics, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran.

Assistant Professor, Department of ELT, Farhangian University, Khuzestan, Ahvaz, Iran.

Email: m.memari@cfu.ac.ir

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2021.141502

Received:

8 March 2020

Accepted:

9 September 2020

Published:

19 February 2022

ABSTRACT

This study investigated the linguistic norms in forensic discourse of judge-defendant in criminal courts of the Islamic Republic of Iran and focused on the frequency and the percentage of verbal deviations in the judge and the accused person. The research tool was McMennamin's (2002) linguistic model concerning the linguistic prescriptive, and descriptive deviations from the linguistic norms. Data were collected through observing twenty 10-minute video clips of Karbaschi's defendants as the former mayor in Tehran. The data were analyzed statistically through descriptive statistics. Findings were divided into three categories of verbal norms: standard, change and deviation. The findings indicated that usage of words through non-standard language have a vital

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

role in representing the defendant's social status. While the judge followed standard norms, Karbaschi changed and deviated from the norms more significantly than the judge did. Findings of the study suggest that forensic discourse implicitly depicts hierarchical level, superordinate and subordinate's structures within the linguistic community. Social distance determines the formality of situational context while power and solidarity affect people's interactional communications. Thus, the analysis of judges and accused persons' speeches can lead to identifying the linguistic norms which are correlated to their use of discourse. In the court specifies their individual, social, and forensic status.

Keywords: Criminal Courts, Forensic Discourse, McMennamin, Linguistic Descriptive and Prescriptive norms, Situational Context.

Excerpted from the dissertation entitled "Analysis of theological, non-verbal and situational factors of legal discourse and the reasons for misconduct and deviation from discourse norms in the courts of the Islamic Republic of Iran" Islamic Azad University - Abadan Branch, Faculty of English Language and Literature.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements:

The authors would like to thank Dr. Bahman Georgian for their cooperation in preparing and writing this research.

Author Contributions:

Farangis Abbaszadeh: Conceptualization, Methodology, Validation, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Bahman Gorjian: Methodology, Software, Validation, analysis, Resources, Supervision, Project administration.

Elkhas Veysi: Writing - Review & Editing.

Mehran Memari: Writing - Original Draft.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Abbaszadeh, Farangis, Bahman Gorjian, Elkhas Veysi & Mehran Memari "Analyzing the Linguistic Norms in the Iranian Criminal Courts Based on McMennamin's Forensic Discourse Model: A Case Study on Karbaschi's Defense Sessions" *Journal of Criminal Law and Criminology* 9, no. 18 (February 19, 2022): 407-433.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

This study investigated the linguistic norms in forensic discourse of judge-defendant in criminal courts of the Islamic Republic of Iran. To achieve this goal, McMennamin's (2002) linguistic model concerning the linguistic prescriptive, and descriptive variations and deviations from the linguistic norms was followed. Data were collected through observing fifty 10-minute video clips of Karbaschi's defendants as the former mayor in Tehran which were selected accidentally. The data were analyzed statistically through descriptive statistics. Findings were divided into three categories of verbal norms: standard, change and deviation. The findings revealed that the judge and defendant had different performance regarding linguistic norms variation and deviation. The usage of words through non-standard language have a vital role in representing the defendant's social status. Power, status, and solidarity affect people's interactional communications. Forensic discourse implicitly depicts hierarchical level, superordinate and subordinate's structures within the linguistic community. While the judge followed standard norms, Karbaschi changed and deviated from the norms more significantly than the judge did to notify them the formality of situational context through social distance. Whereas, the judge observed the linguistic norms within the court based on the custom of the society leading to non deviated speech norms. Through communication skills and observance of the rules and principles of conversation concerning descriptive and prescriptive speech and stylistic norms, social interactions can be improved to cause positive behaviors and avoid negative reactions. The usage of correct verbal communication and constructive words boost efficient communication in legal discourse. The strong power of the judge requires him to use different communication skills referring to defendants. Maybe as a member of society, whether at the upper or lower social class, they are less likely to try to follow the linguistic norms that are common among the people of the society and prefer to deviate from them. They sometimes forget about judges, juries, and lawyers in the criminal court, and question their language behavior by using incorrect and unsuitable sentences. Prohibited words and taboos exist in the words of every ethnic, nation and culture, and the number of these words should be reduced or increased from one culture to another. Expressing them for the reasons such as shame, fear and beliefs is contrary to the Islamic literature and sharia. Different social classes also determine the extent and type of such words. In some cases, linguistic taboos were observed in the defendant's speech, and in most cases, he employed structurally unarranged sentences in which the elements of the sentence were

not in their proper place, and the contradiction in their speech was so high as a proof of his guilt. Observing moral norms, whether grammatical or behavioral, is considered as one of the most fundamental value components of a society's culture, which is used in various contexts. In general, judges use sentences and utterances that are specific to the time and place depending on the context of the court. Judges as chair of the court have a strong control over the context and do not speak outside the context. In the discourse of judges, all prescriptive and descriptive linguistic norms have their own importance and, in accordance with the court environment, they use the language norm, change and deviation from it in legal interactions in the court sessions in order to have their own discourse effect on the accused, to determine the truth and prove their guilt. By following the values and norms of the society, they shape social identity and choose the type of their verbal behavior in accordance with the custom of society. Since the common components of prescriptive and descriptive norms of speech are the desired mode of performance, changes in verbal rules and norms, and deviation from grammatical norms of standard language, non-observance of prescriptive and descriptive norms is the beginning of an anomaly that is different among the judges and the accused. The slang and accepted language of the society is simple and far from complexity. One of the linguistic traditions for abbreviation is the verbal and figurative omission of some parts of speech. In standard language, the text is continuous and most omissions are done literally, but sometimes omissions are made according to the context and meaning of the sentence and the cultural context. In the words of the judge and the accused, there was a figurative omission when deviating from prescriptive and descriptive norms, which was done to highlight a specific message. The scope of influence of linguistic and social norms covers all aspects of individual and social life. Grammatical norms determine how social relationships and verbal behaviors. Through a special linguistic structure, defendants try to change the view and mentality of judges and judicial authorities towards them aware of the cultural and religious context of their society and pay attention to their beliefs and prejudices, and make their attitudes towards them positive, In this way, they attempt to distract their minds in favor of themselves. Somehow acquit themselves from accusation and make the crime just a small mistake. Their social misbehavior is so high that it also affects their discourse. Social value is important in gaining a higher identity and higher social status. Although social prestige is a source of social and political power, in some cases the judge's justice requires him to protect the moral values and laws and norms of society and be impartial to them. This in itself indicates the pattern of behavior and language of judges that people in society should follow as the sample.

تجزیه و تحلیل هنجارهای زبانی گفتمان در محاکم کیفری بر اساس نظریه مک منامین: مطالعه موردی در دادگاه کرباسچی

فرنگیس عباس‌زاده^۱ بهمن گرجیان*^۲ الخاص ویسی^۳ مه‌ران معماری^۴

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران.

Email: farangisabbaszadeh@gmail.com

۲. دانشیار، گروه زبان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران.

*: نویسنده مسؤل: Email: b.gorjian@iaubadan.ac.ir

۳. دانشیار، گروه زبان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران؛
دانشیار، گروه زبان‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، ایران.

Email: drveisi@khz.pnu.ac.ir

۴. استادیار، گروه زبان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران؛

استادیار، گروه زبان‌انگلیسی، دانشگاه فرهنگیان، خوزستان، اهواز، ایران.

Email: m.memari@cfu.ac.ir

چکیده:

این تحقیق با هدف بررسی هنجارهای زبانی در گفتمان حقوقی قاضی و متهم در محاکم کیفری ایران انجام شد. برای نیل به این منظور، از الگوی هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی مک منامین (۲۰۰۲) استفاده شده است. داده‌های تحقیق شامل جلساتی از دفاعیات آقای کرباسچی شهردار، سابق تهران بود که به‌صورت روش نمونه‌گیری ساده انتخاب گردید. پنجاه فایل تصویری ده دقیقه‌ای به‌دقت مشاهده گردید و سپس به‌صورت نوشتاری درآمد تا تجزیه و تحلیل آمار توصیفی، بسامد تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی در دو گفتمان قاضی و متهم انجام گردد. در پایان مشخص شد که کاربرد واژگان حقوقی، نقش تعیین‌کننده‌ای در جایگاه فردی و اجتماعی متهم ایفاء می‌کنند. قدرت، وضعیت و جایگاه اجتماعی افراد بر ارتباطات میان‌فردی آنها تأثیر داشته و گفتمان حقوقی به‌طور ضمنی ساختار سلسله‌مراتبی و فرادستی/ فرودستی را در اجتماع به تصویر می‌کشد. تجزیه و تحلیل

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد مراجعه کنید.

پژوهش‌گاه حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

انجمن ایرانی حقوق جزا

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:
10.22034/JLC.2021.141502

تاریخ دریافت:
۲۸ اسفند ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش:
۱۹ شهریور ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:
۳۰ بهمن ۱۴۰۰

آماری نشان داد گفتمان قاضی و متهم مذکور با هم تفاوت معناداری دارد. کرباسچی تلاش داشته است که منزلت اجتماعی و رسمیت بافت موقعیتی خود را مشخص و به عوامل دادگاه گوشزد کند. لذا انحراف از هنجارهای زبانی در متهم بیشتر از قاضی به چشم می‌خورد. در حالی که قاضی تابع هنجارهای زبانی و مطابق عرف جامعه در گفتمان دادگاه عمل نموده و این امر موجب عدم انحراف از هنجارهای نامبرده توسط وی شده است. کاربرد این پژوهش در مطالعه هنجارهای زبانی متهم و قاضی کمک کرده و جایگاه شخصی، اجتماعی و حقوقی آنها را در دادگاه تعیین می‌کند.

کلیدواژه‌ها:

محاکم کیفری، گفتمان حقوقی، مک منامین، هنجارهای زبانی توصیفی و تجویزی، بافت موقعیتی.

برگرفته از پایان‌نامه با عنوان «واکاوی عوامل کلامی، غیرکلامی و موقعیتی گفتمان حقوقی و دلایل سوء رفتار و انحراف از هنجارهای گفتمانی در محاکم قضایی جمهوری اسلامی ایران» دانشگاه آزاد اسلامی - واحد آبادان، دانشکده زبان و ادبیات انگلیسی

حامی مالی:
این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری و قدردانی:
بدین وسیله از استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر بهمن گرجیان، بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:
فرنگیس عباس زاده: تحقیق و بررسی. منابع. نظارت بر داده‌ها. نوشتن - پیش‌نویس اصلی. نوشتن - بررسی و ویرایش. تصویرسازی. نظارت. مدیریت پروژه. اعتبار سنجی. مفهوم‌سازی. روش‌شناسی
بهمن گرجیان: روش‌شناسی. استفاده از نرم‌افزار. اعتبار سنجی. تحلیل. منابع. تصویرسازی. نظارت. مدیریت پروژه
الخاص ویسی: نوشتن - بررسی و ویرایش
مهران معماری: نوشتن - پیش‌نویس اصلی.

تعارض منافع:
بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

عباس‌زاده، فرنگیس، بهمن گرجیان، الخاص ویسی و مهران معماری «تجزیه و تحلیل هنجارهای زبانی گفتمان در محاکم کیفری بر اساس نظریه مک منامین: مطالعه موردی در دادگاه کرباسچی». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۹، ش. ۱۸، (۳۰ بهمن، ۱۴۰۰): ۴۰۷-۴۳۳.

۱- مقدمه

از نظر فوکو^۱، زبان ابزاری برای بازنمایی واقعیت است. گفتمان‌ها متشکل از نشانه‌های گوناگون‌اند که کاربردی فراتر از اطلاع‌رسانی دارند و همین ویژگی است که آنها را غیرقابل تقلیل به زبان، سخن و گفتار می‌کند. از نظر وی، برداشت و تفسیر افراد از متن واحد متفاوت است. به متن بایستی به‌عنوان یک کل معنادار نگریست و هیچ متن خنثی یا بی‌طرفی وجود ندارد، متون بار ایدئولوژیک دارند زیرا در شرایط و موقعیت خاصی تولید می‌شوند، از بافت یا زمینه اجتماعی و فرهنگی تأثیر می‌پذیرند و به یک منبع قدرت یا اقتدار (نه لزوماً سیاسی) مرتبط هستند؛ بنابراین گفتمان سطوح و ابعاد متعدد دارد یعنی نه یک سطح گفتمانی وجود دارد و نه یک نوع گفتمان. از منظر فوکو، گفتمان از طریق قواعد گفتمانی که شرایط وجودی هستند، شکل می‌گیرد و دانش، شناخت و تعاملات اجتماعی را می‌سازد و مبنای درست یا غلط بودن پدیده‌هاست، مولد قدرت بوده، راه را برای گسترش آن باز کرده و گاهی آن را تضعیف و افشا می‌کند.

از نظر متفکرانی چون لاکلا و موفه^۲، پیش‌فرض‌ها و مفروضات اصلی روش تحلیل گفتمان فوکو که در دیرینه‌شناسی و تبارشناسی وی قابل مشاهده است، عبارتند از: (الف) دیدگاه متفاوت انسان‌ها نسبت به متن واحد؛ (ب) در نظر گرفتن متن به‌عنوان یک کل معنادار؛ (پ) نسبی بودن حقیقت در هر گفتمان؛ (ت) همراه بودن نحو و ساختار دستوری متون با بار ایدئولوژیک؛ (ث) تأثیرپذیری معنا از زمینه فرهنگی و اجتماعی؛ (ج) ارتباط هدفمند متن با منبع قدرت. به‌طور کلی، تحلیل گفتمان به معنی تحلیل و تفسیر گفتار و کردار اجتماعی و پی بردن به عمق و معنای نهفته در لابه‌لای جملات و متن‌های نویسندگان و تعیین رابطه بین خواننده و نویسنده به‌خصوص در زمینه قدرت و سیاست می‌باشد. در این میان، به نقش زبان به‌عنوان عامل مؤثری در تحلیل متون و سخنان تأکید می‌شود. لاکلا^۳ بر این باور است که مفاهیم درون گفتمان‌های متضاد، بار معنایی می‌یابند و نه درون زبان عام و مشترک. هر عمل یا پدیده‌ای برای معنادار بودن باید گفتمانی شود؛ زیرا هویت نسبی و ناپایدار یک گفتمان با هویت ارتباطی آن پدید می‌آید. از دیدگاه لاکلا و موفه^۴، گفتمان جهان اجتماعی را در قالب معنا می‌سازد و این ساختن از طریق زبان که ماهیتی بی‌ثبات دارد، صورت می‌گیرد و هویت خود را به‌واسطه تعامل با دیگر گفتمان‌ها بازتعریف می‌کند. تغییر در گفتمان‌ها باعث تغییر در کل نظام اجتماعی می‌شود. آنها برای عامل انسانی در تحول و دگرگونی گفتمان‌ها نقشی تعیین‌کننده قائل هستند. در منازعات گفتمانی، هر گفتمان با برجسته کردن نقاط خود و نقاط ضعف رقیب و با به حاشیه راندن نقاط ضعف خود سعی در کسب و حفظ و استمرار قدرت برای خود است. قدرت مولد و سازنده جامعه، بدون قدرت غیرقابل تصور است.

1. Michel Foucault. *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. (ed by) G Burchell, C Gordon, and P Miller (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991a).

2. E Laclau, and C Mouffe. *Recasting Marxism in James Martin: Antonio Gramsci, Critical Assessment of leading Political Philosophers*. (London: Voutledge, 2002).

3. E Laclau. *New reflections on the revolution of our time* (London: Sage Publications, 1990).

4. E Laclau, and C Mouffe. *Hegemony and socialist strategy*. (London: Sage Publications, 2001).

هنجارهای زبانی گفتمان، نوعی از الگوهای رفتاری هستند که روابط و کنش‌های گفتمانی را تنظیم می‌کنند و اکثریت جامعه خود را به آن پایبند می‌دانند. این هنجارها به معنی کاربرد زبان در آداب و سنن اجتماعی، قوانین و مقررات اجتماعی، رسوم اخلاقی و اجتماعی به منظور ایجاد ارتباط کلامی مؤثر با افراد دیگر است. الگوهای رفتاری کلامی در محاکم قضایی، بار معنایی بیشتری نسبت به محیط‌های زبانی دیگر دارند. گاهی ارائه شواهد جهت اثبات یا رد اتهام، توسط شاهد عینی صورت می‌گیرد، یعنی گفته‌های او مورد ارزیابی هیئت منصفه و قاضی قرار می‌گیرد. بنابراین آنچه شاهد بیان می‌کند، صرف‌نظر از صدق یا کذب بودن آن دارای ویژگی‌های زبانی است که به لحاظ کمی و کیفی قابلیت بررسی دارد. هنگامی که فردی به‌عنوان شاهد یا متهم وارد دادگاه، دادسرا یا اداره پلیس می‌شود، به‌دنبال آن است که نتیجه موردلخواه را به‌دست آورد یا به عبارتی آنچه می‌گوید تأثیرگذار و نفوذپذیر باشد.^۵ هنجارهای زبانی در کنش‌های گفتاری به دو نوع تجویزی و توصیفی طبقه‌بندی می‌شوند. هنجار تجویزی که در زبان استاندارد کاربرد دارد و پذیرفته‌شده عموم افراد جامعه است. هنجار توصیفی برای ارتباط با افراد دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد هر چند که ممکن است زبان غیراستاندارد و محلی باشد و گاهی اوقات مختص منطقه جغرافیایی خاص است.

معیارهای کلامی نوعی از الگوهای گفتمانی رایج در بین گویشوران یک زبان هستند که در بین آنها پذیرفته شده و به‌عنوان هنجار یا معیار شناخته می‌شوند. اگر این هنجارها از حالت معیار خارج یا انحراف یابند، افراد شرکت‌کننده در تعامل گفتمانی آن را تشخیص می‌دهند. این تشخیص با مقایسه توانش معیار زبانی مرسوم در آن زبان با کنش گفتاری افرادی که در محاوره شرکت دارند، صورت گرفته و آنها می‌توانند انحراف از معیار کلامی را شناسایی و در مقابل آن موضع مناسب را اتخاذ نمایند. افراد در این تقابل توانش و کنش گفتاری، به‌صورت فردی و گروهی به ارزیابی کلام دیگران بر اساس زبان معیار می‌پردازند. ساختار کاربرد و نحوه ادای کلام درست از نادرست ممکن است فردی باشد. مثلاً افرادی که فرق «آمدم و تشریف آوردم» را تشخیص نمی‌دهند. جمله متهم به قاضی: «من به دفتر شما تشریف آوردم»، یک هنجار دستوری است. این جمله می‌تواند اطلاعات زیادی از سطح تحصیلات، شغل و پایگاه فردی و اجتماعی متهم را به قاضی بدهد و در تصمیم‌گیری مناسب به او کمک کند. کاربرد کلمات در جملات می‌تواند شایستگی‌های اخلاقی مانند خویش‌داری، بردباری، انصاف، همدلی، گذشت و دیگر صفات انسانی را نمایش دهد. در جمله «من چند بار باید بگم...» که توسط قاضی بیان می‌گردد، نشان از قدرت و پیش‌داوری در تصمیم دارد و متهم را فردی فراموش‌کار و بی‌توجه قلمداد کرده است. اگر این عبارت را با کلام معیار «به نظر من این را قبلاً ذکر کرده بودم که...» مقایسه گردد، مضمون کلام همان ولی شیوه بیان معیار است. در شیوه بیان متهم نیز انحراف از زبان معیار بسیار سرنوشت‌ساز است؛ مثلاً کرباسچی چنین بیان می‌کند: «من با اجازه شما می‌خوام بگم.» وی در مقابل قاضی، اجازه ورود به سخن را می‌گیرد. متهم تلاش در رعایت شأن، قدرت و نفوذ کلام در مقابل قاضی را دارد و اجازه قاضی را یک فرض می‌داند. این

۵. نگار مومنی، «زبان شناسی قانونی: بررسی شهادت در دادگاه با توجه به ویژگی‌های زبانی»، *مجله کارآگاه* ۱۰ (۱۳۸۹).

گفتمان در انحراف کلامی می‌توانست این‌گونه باشد «نمی‌داری حرف بزنی»، ارزیابی قاضی و متهم در بیان کلام، جایگاه هر دو را از لحاظ فردی و اجتماعی نشان می‌دهد. در این پژوهش، پرونده و جلسات محاکمه آقای کرباسچی بدان جهت مورد تجزیه و تحلیل زبانی قرار می‌گیرد که موقعیت و جایگاه ایشان به‌عنوان شهردار در انتقال و تأثیرگذاری پیام بر مخاطب (قاضی محترم و مستشاران وی) برای مردم شناخته شده است. انتخاب این پرونده جهت بررسی، بدون توجه به گرایش‌های سیاسی متهم و یا مسائل سیاسی کشور بوده است. از دلایل انتخاب این پرونده، مختومه بودن آن است که از معدود محاکماتی بوده است که به‌تفصیل از تلویزیون پخش گردیده و بینندگان زیادی آن را مشاهده کرده‌اند. موقعیت اجتماعی متهم، نمونه مناسبی برای موضوع این تحقیق ساخته است. وی در زمان همکاری به‌عنوان شهردار تهران، از موقعیت اجتماعی خاصی برخوردار بوده است. تجزیه و تحلیل چنین پرونده‌هایی به لحاظ ویژگی‌های کلامی و زبانی، می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات در اثبات یا رد اتهام متهمین توسط قاضی گردد و نقش زبان‌شناسی حقوقی را در دادگاه و جلسات بازجویی و دفاعیه به‌خوبی به تصویر بکشد.

زبان‌شناسی حقوقی یا قضایی به ارتباط زبان و تأثیر آن در کشف اسناد کلامی در حل پرونده‌های قضایی در دادگاه می‌پردازد. این رشته زیرشاخه زبان‌شناسی کاربردی است و منظورشناسی زبان و تجزیه و تحلیل کلام دو ویژگی اصلی آن هستند. گفته‌ها و نوشته‌های موجود در پرونده‌های دادگاه جهت اعتبار سنجی و تأیید صحت موضوعات، از این رشته نوپا در دنیا و به‌خصوص در ایران مساعدت می‌گیرد. تأمین مستندات پرونده، یکی از اساسی‌ترین مراحل کشف جرم است و بازپرسان در مراحل اولیه تحقیق نیازمند کمک کارشناسان زبان‌شناسی قضایی در شناسایی کنش‌های کلامی موجود در پرونده هستند. رفتار کلامی مکتوب و شفاهی در شروع تشکیل پرونده تا انتها توسط زبان‌شناس قضایی بررسی و تناقضات موجود در اظهارات متهم قابل‌ارزیابی و گزارش به دادگاه در کشف جرم است. درواقع زبان‌شناس قضایی به مدد بازپرس، قاضی و حتی وکیل در روند دادگاه کمک کرده و دلایل و نیات احتمالی اظهارات کلامی موجود در پرونده را تحلیل علمی کرده و به‌عنوان یک مشاور علمی در اختیار آنها قرار می‌دهد.

مک‌منامین^۶ بر این باور است که فاصله اجتماعی یا جغرافیایی، باعث شکل‌گیری جوامع خرد یا کلان می‌شود و تا گروه هست، هنجار نیز وجود دارد. این هنجارهای خاص، باعث انزوای گروه‌ها از یکدیگر می‌شود همان‌طور که وظایف و فعالیت‌های گوینده در گفتمان نهادی تغییر می‌کند، شأن، موقعیت اجتماعی و هویت او نیز در حال تغییر است. هنجارهای زبانی مرتبط با پذیرش صورت و نقش‌های زبانی در گروه یا اجتماع می‌باشند. نمونه‌هایی از هنجارهای زبانی گفتمان که توسط هادسون^۷ و لباو^۸ معرفی شده است به ترتیب زیر می‌باشد:

6. Gerald McMenamin. *Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics* (London: CRC Press, 2002).

7. R.A. Hudson. *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980).

8. William Labov (*Language in the Inner City: Studies in the Black English vernacular*, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1972).

۱. هنجارهای پرستیژ
  ۲. هنجارهای برگرفته از قوانین و ضوابط اجتماعی
  ۳. هنجارهایی که مرتبط با کاربرد سیاق سخن یا گونه‌های زبانی است.
  ۴. هنجارهای گروهی
  ۵. هنجارهای منطقه‌ای مرتبط با ناحیه جغرافیایی
  ۶. هنجارهای موقعیتی (موضوع، هدف، شنونده، زمان، مکان)
  ۷. هنجارهای جامعه‌پسند
  ۸. هنجارهای زبانی مرتبط با کاربرد صحیح دستور
- از نظر آقاگل‌زاده^۹، یکی از وظایف بسیار مهم تحلیل گفتمان، تبیین روابط میان گفتمان و قدرت اجتماعی افراد است. قدرت اجتماعی از آزادی عمل دیگران می‌کاهد و دانش و نگرش آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از آنجاکه گویشوران، دسترسی متفاوتی به موضوعات، سبک یا فن دارند؛ نوبت‌گیری و توالی گفتمانی افراد متفاوت است. به‌عنوان نمونه ممکن است در دادگاه از متهمان خواسته شود تا به زبان معیار تکلم کنند، فقط در مورد موضوع مورد بحث سخن بگویند و از سبکی احترام‌آمیز و مؤدبانه استفاده کنند.
- از نظر بیابانی و هادیانفر^{۱۰}، بازجویی به‌عنوان یکی از فرایندهای قانونی کشف حقیقت، به جمع‌آوری و اخذ اطلاعات صحیح و قابل اعتماد از راه سؤال کردن و قدرت ارزیابی اطلاعات کسب‌شده، جدا کردن و تشخیص حقیقت از دروغ می‌پردازد. فن طرح سؤالات کتبی و قانونی از طرفین دعوا، شهود و مطلعان واقعه، با هدف اخذ اطلاعات صحیح در خصوص وقایع کیفری به‌منظور تکمیل دلایل پرونده کیفری است که به کمک تکنیک‌های لفظی و رفتاری منظم و حساب‌شده اخذ می‌شود.
- از نظر جعفری^{۱۱}، «علم قاضی در میان چهار ادله اثبات جرم، برای دعاوی حقوقی و کیفری جایگاه مهمی دارد. قاضی بر اساس علم خود، در بررسی یک جرم به دو روش عمل می‌کند؛ در روش اول، علم قاضی در خارج از جلسات تحقیق و محاکمه کسب می‌شود؛ به این معنی که قاضی قبل از طرح دعوا در محکمه، واقعه کیفری را شخصاً ملاحظه کند. در روش دوم، قاضی پس از ملاحظه طرح شکایت و دلایل، شواهد و قرائن اتهام و استماع مدافعات متهم و ادله و شواهد اتهام و با بررسی کامل محتویات پرونده و دلایل آنان و استماع اظهارات طرفین دعوا با بهره‌گیری از ساختارهای زبانی، عالم به صحت اسناد جرم به متهم یا عدم صحت دادرسی شود. نکته مهمی که در ماده ۱۲۰ قانون مجازات اسلامی آمده این است که علم قاضی باید از طرق متعارف به‌دست آمده باشد و قاضی نمی‌تواند به استناد خواب یا رویا حکمی را صادر کند. البته علم قاضی در همه شرایط کاربرد ندارد و

۹. فردوس آقاگل‌زاده، *زبان‌شناسی حقوقی (نظری و کاربردی)*. (تهران: نشر علم، ۱۳۹۱، ۱۶۱-۱۶۲).

۱۰. غلامحسین بیابانی و سیدکمال هادیانفر، *فرهنگ توصیفی علوم جنایی* (تهران: نشر تاویل، ۱۳۸۴).

۱۱. نیلوفر جعفری، «علم قاضی: صدور حکم بر اساس امارات قضایی»، *دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق*

بشر، ۸۲ (۱۳۹۷).

در جایی که دلایل محکم همچون سند رسمی وجود دارد، به علم خود اتکاء نمی‌کند. معمولاً قاضی در کشف حقیقت به دو طریق می‌تواند از علم خود استفاده کند؛ قاضی یا خود باید شاهد و ناظر امر خلافی باشد یا اینکه پس از کار کارشناسی و استعمال نظر خبرگان و جمع امارات، حقیقت را شناسایی کند. به طوری که اگر قاضی دیگری پرونده را مورد بررسی قرار دهد به همان نتیجه برسد و رأی را بر همان اساس صادر کند.»

باغبانی و کرمپور^{۱۲}، به تحلیل و توصیف رابطه بین ابزار قدرت و پدیدهٔ ادب در پیشبرد روند بازجویی در یازده متن بازجویی شفاهی و مکتوب پرداختند که به روش تصادفی از بین پرونده‌های قضایی موجود در دادسرای عمومی و انقلاب استان بوشهر انتخاب شدند تا محققین دریابند رعایت پدیدهٔ ادب از سوی بازجوی پلیس چه تأثیری بر پیشبرد روند بازجویی می‌تواند داشته باشد و چه عواملی از سوی متهم باعث می‌شود که بازجوی پلیس در روند بازجویی پدیدهٔ ادب را نقض کند؟ در نهایت به این نتیجه نائل آمدند که یکی از دلایل حفظ ادب در روند بازجویی از سوی متهم، می‌تواند رعایت فاصله اجتماعی باشد؛ چراکه بازجوی پلیس از قدرت اجتماعی بالاتری نسبت به متهم برخوردار است. در روند بازجویی، بازجوی پلیس به دلیل افزایش قدرتی که نسبت به متهم دارد، به منظور رعایت اصل ادب به صورت غیرمستقیم از راهبردهای ادب زبانی استفاده می‌کند. در روند بازجویی، اگر بازجوی پلیس، متهم را تحقیر کند و ادب زبانی را رعایت نکند، متهم احساس ناامنی می‌کند. قطع کردن کلام متهم و نوبت سخن به دست گرفتن توسط بازجوی پلیس به نوعی مرتبط با نقض اصل ادب است. عامل قدرت در روند بازجویی با عواملی همچون شرایط اختصاصی بافت موقعیتی محیط بازجویی و تفاوت سطح اجتماعی بین بازجو و متهم ظهور پیدا می‌کند. رعایت اصل ادب توسط متهم باعث می‌شود بازجوی پلیس با آرامش بیشتری بر روند بازجویی قدرت و تسلط کافی داشته باشد و یک محیط امن و دوستانه را برای متهم و اقرار گرفتن از او به وجود آورد؛ بنابراین عواملی همچون طفره‌روی، انکار، حاشیه‌سازی، طولانی کردن زمان بازجویی و پنهان کاری از سوی متهم باعث می‌شود بازجوی پلیس در روند بازجویی برای گرفتن اعتراف صحیح و رسیدن به نتیجه منطقی، پدیدهٔ ادب زبانی را نقض کند. هنگامی که متهم به خاطر ارتکاب جرایم، خود را در تنگنا می‌بیند یا به خاطر پرسش‌های مکرر بازجو تحت فشار قرار می‌گیرد، شروع به رفتار و کردار غیرمؤدبانانه کرده و در گفتمان خود اصل ادب را نقض می‌کند. به طور کلی، افراد تمایل به حفظ ادب زبانی دارند و خود را با محیط و افراد دیگر وفق می‌دهند، در مکالمات، انتظار رعایت احترام و ادب را از یکدیگر دارند و سخن بی‌ادبانه را نمی‌پسندند. تأثیر عامل قدرت در گفتمان دادگاه کیفری و روند بازجویی با عوامل زیادی همچون بافت موقعیتی جلسه بازجویی و تفاوت سطح اجتماعی بین بازجوی پلیس و متهم ظهور پیدا می‌کند. در محاکم قضایی نیز به دلیل رسمی بودن محیط دادگاه، همهٔ عوامل و کارکنان سعی در حفظ و رعایت ادب را دارند.

۱۲. غزل باغبانی و فاطمه کرمپور، «بررسی چگونگی رابطه بین شاخص قدرت و پدیده ی ادب زبانی در روند بازجویی به لحاظ زبانشناختی: رویکردی گفتمانی و حقوقی» نشریه پژوهش‌های زبانی ۲ (۱۳۹۶).

لوینسون^{۱۳} معتقد است که هر عضو نهادی یا سازمانی (پلیس) در مکالمات حقوقی کنترل اهداف حقوقی را در دست دارد و نسبت به محدودیت‌های اعمال شده بر معنای خاص واژگان و عبارات آگاه است. جهت‌گیری خاصی نسبت به اهداف وظایف و هویت‌های خود دارند که به لحاظ قرارداد اجتماعی، مرتبط با نهاد و سازمان مربوطه آنهاست. وی این نوع جهت‌گیری را «طرح‌واره استنباطی در بافت موقعیتی» نامید. روابط غیرممتقارن، همیشه به این معنی نیست که عضو یک نهاد سازمانی همیشه از قدرت خود به شکل منفی استفاده می‌کند. برای مثال وقتی یک وکیل از یک شاهد به نفع موکل خود سؤال می‌پرسد، از موقعیت و جایگاه قدرتمند خود به‌منظور حمایت از شهادت‌نامه شاهد در جهت مثبت بهره می‌گیرد.

مؤمنی و عزیزی^{۱۴}، معتقد هستند که رسمی بودن یا غیررسمی بودن موقعیت اقتضا می‌کند که روابط اجتماعی نیز با آن موقعیت همگونی داشته باشد و این امر در واژگان و دیگر سطوح زبانی نمایان می‌گردد؛ به‌گونه‌ای که به‌طور یکدست گزینش‌های غیررسمی به‌جای گزینه‌های موجود رسمی‌تر در متن غیررسمی به کار می‌رود. بافت موقعیتی که در کلیه محاکم قضایی وجود دارد، بافت فیزیکی و حقوقی است که روابط قدرت و سلسله‌مراتبی در آن حاکم است. در فرایند بازجویی، افراد شرکت‌کننده در آن محیط به رابطه قدرت و گفتمان بالقوه آن آگاهی دارند. بازجو هر جا که بخواهد کلام متهم را قطع می‌کند ولی متهم نمی‌تواند کلام بازجو را قطع کند. ولو آنکه کلامش قطع شود. رجب‌لو و علیخانی^{۱۵} با بهره‌گیری از نظریه باختین و مناسبات زبان و قدرت در گفتمان فرکلاف، وجه زبان خاص جوانان در فضای خرده‌فرهنگ را مورد بررسی قرار دادند. روند تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش آنها به این نتیجه رهنمون شد که گفتار عامیانه در خرده‌فرهنگ جوانان به‌گونه‌ای متفاوت در فضای فرهنگی پایین‌شهر و بالای شهر و در حوزه‌های ارزشی و عقیدتی متفاوتی از گفتمان مسلط، به رشد و تداوم می‌یابد. هر چه این گروه پویاتر باشد، زبان نیز با سرعت و گستره بیشتری تغییرات را در خود منعکس می‌نماید. از آنجاکه جوانان جزء پویاترین گروه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند، سریع‌تر از گروه‌های دیگر، تغییرات اجتماعی را می‌پذیرند و این تغییرات را در تمامی وجوه زندگی خود و به‌ویژه زبان نمایان می‌سازند. فضای خرده‌فرهنگی، بار ارزشی و معنایی ویژه‌ای به این زبان می‌بخشد که مورد پذیرش تمامی افراد جوان جامعه نمی‌باشد، لذا تنها افرادی که متعلق به این خرده‌فرهنگ می‌باشند در گفتار روزمره خود از این سبک زبانی استفاده می‌کنند. در سطح زبانی، قواعد دستوری و نحوی، قواعد ادبی و زیبایی‌شناختی با تقدم و تأخر و تغییر و جابه‌جایی‌های ساختار شکنانه در واژگان و جملات زبان رسمی و معیار، عامدانه نقض می‌شود. در سطح معنایی نیز،

13. Stephen Levinson, "Activity types and language" *Linguistics* 17 (1979).

۱۴. نگار مؤمنی و سیروس عزیزی، «نقش تغییر موضوع و نقض اصول گرایس توسط متهم در بازجویی‌ها: مطالعه موردی در آگاهی تهران بزرگ»، *فصلنامه زبان‌پژوهی*، ۱۶ (۱۳۹۴).

۱۵. علی رجب‌لو و زهرا علیخانی، «بررسی جامعه‌شناختی گفتار عامیانه در خرده فرهنگ جوانان» *مجله جامعه‌شناسی ایران* ۲ (۱۳۹۴).

ارزش‌های دارای قدرت گفتمان مسلط در حوزه‌های دین، جنسیت و نهادهای اجتماعی گفتمان حاکم در خانواده و مدرسه به چالش کشیده می‌شود.

علی‌رغم پژوهش‌هایی که توسط محققان برجسته در رشته حقوق و زبان‌شناسی انجام شده است، این تحقیق گفتمان حقوقی قاضی و متهم (کرباسچی) را به لحاظ جنبه‌های زبان‌شناختی مورد بررسی قرار می‌دهد و در پی کشف تأثیر عوامل موقعیتی بر گفتمان حقوقی و دلایل تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی است. برای یافتن پاسخ، از الگوی هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی مک منامین (۲۰۰۲) بهره می‌جوییم. این جستار به دنبال یافتن پاسخ برای پرسش‌های زیر است:

۱- چرا در گفتمان قاضی و متهم، بسامد وقوع تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی متفاوت است؟

۲- چگونه هویت قاضی و متهم به لحاظ هنجارهای توصیفی زبان در روابط قدرت متفاوت است؟ شدت و ضعف هنجارهای زبانی توصیفی متأثر از چه عناصری است؟

۲- روش اجرای پژوهش

نوع تحقیق حاضر، کاربردی و روش به صورت تحلیلی - توصیفی است و داده‌های آن به صورت ۲۰ فیلم ۱۰ دقیقه‌ای به دست آمده است. مکالمات قاضی و متهم به صورت نوشتاری درآمد و توسط دو کارشناس زبان‌شناسی بررسی و اعتبارسنجی شده‌اند. پس از دسته‌بندی داده‌ها در سه طبقه، بسامد آنها شمارش شده و در جدول داده‌ها قرار داده شدند. به منظور کشف متغیرهای زبانی و هنجارهای تجویزی و توصیفی، از الگوی هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی مک منامین (۲۰۰۲) پیروی کرده‌ایم. وی سه نمونه هنجار زبانی گفتمان با ذکر مثال معرفی کرده است:

جدول (۱). هنجارهای زبانی توصیفی و تجویزی مک منامین (۲۰۰۲) در گفتمان دادگاه

Types of Norm (نوع هنجار)	The Norm (هنجار مربوطه)	Variation within the Norm (تغییر در هنجار)	Deviation from the Norm (انحراف از هنجار)
1. Prescriptive Norm (هنجار تجویزی گفتمان)			
A. Grammatically Correct (صحیح به لحاظ دستوری)	I am going now. (الان دارم می‌روم.)	I'm going now. (دارم می‌رم.)	I be goin' now. (می‌رُم.)
B. Socially Appropriate (جامعه‌پسند)	I'm afraid you're too late. (ببخشید دیر اومدید.)	Sorry, the shop is closed. (عذر می‌خوام مغازه تعطیله.)	Get the hell out of here! (برو بیرون کمشو!!)
2. Descriptive Norm (هنجار توصیفی گفتمان)			
A. English Dialect (کوبش آمریکایی در مقابل فارسی)	We have enough money. (وجه کافی موجود است.)	We've got enough money. (پول کافی داریم.)	We gots enough money. (پول داریم.)
B. Choice of Variety: Teenage (تنوع زبانی نوجوانان)	Hello, sir! (سلام آقا!)	Hey, man! (هی آقا!)	Hey, dude! (هی خوش‌تیپ!!)
C. Class: teenage (طبقه: نوجوان)	That's a cool idea! (عقیده خوبی است.)	That's a neat idea! (ایده جالبیه!)	That's a swell idea! (خفته!)
D. Regional: U.S. dialects (منطقه‌ای: کوبش‌های آمریکایی در مقایسه با فارسی)	"a quarter to Eleven" (ربع ساعت به یازده است.)	Is before- / of- / till Eleven (ربع ساعت تا یازدهه.)	"eleven less fifteen" (یازده ربع کمه.)
E. Situational: Places (موقعیتی: مکان‌ها)	"Where's the restroom?" (دستشویی کجا قرار داره؟)	"Where's the bathroom?" (توالت کجاست؟)	"Where can I take a leak?" (مسترچ کجاست؟)
3. Quantitative Norm (هنجار آماری گفتمان)			
A. How often forms are used? (فرآوانی وقوع صورت‌های زبانی چقدر است؟)	We are here. (ما اینجا هستیم.) (e.g., 10%)	We're here. (ما اینجایم.) (e.g., 80%)	We here. (اینجایم.) (e.g., 10%)
B. In a defined social context (در بافت اجتماعی مشخص)	It is me. / It's me. (من هستم.) (85%)	It is I. (منم.) (10%)	It be me. (من.) (5%)

۳- نتایج آماری پژوهش

در بخش بعد به تجزیه و تحلیل داده‌های آماری بر اساس بسامد وقوع آنها خواهیم پرداخت تا تفاوت کاربرد هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی توسط قاضی و متهم را مقایسه نماییم و علت پیروی، تغییر یا انحراف از هنجارهای زبانی را شرح دهیم:

جدول (۲). تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی توصیفی و تجویزی در گفتمان قاضی

انحراف از هنجار	تغییر در هنجار	هنجار زبانی	نوع هنجار
۱-هنجار تجویزی			
۱۳	۲۸	۵۰	الف-هنجار با ساختار دستوری صحیح
۲۰	۲۱	۵۴	ب-هنجار جامعه‌پسند
۲-هنجار توصیفی			
۱۵	۱۳	۶۹	الف - پرستیژ
۱۰	۱۲	۱۱	ب - گونه زبانی
۲۳	۳۴	۶۷	پ - طبقه اجتماعی
۱۴	۵	۳۰	ت - گویش منطقه‌ای (تهرانی)
۹	۱۸	۳۶	ث - بافت موقعیتی - در دادگاه
۳-هنجار آماری			
۳۳	۴۹	۱۰۴	الف - بسامد وقوع هنجار زبانی تجویزی
۷۱	۸۲	۲۱۳	ب - بسامد وقوع هنجار زبانی توصیفی
۱۰۴	۱۳۱	۳۱۷	ج - بسامد وقوع هنجارها، تغییر و انحراف از آنها
۵۵۲			جمع کل بسامد وقوع هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی
۱۸/۸	۲۳/۷	۵۷/۴	درصد

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، تعداد جملات قاضی ۵۵۲ جمله است. تعداد کل هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی در گفتار وی ۳۱۷ مورد (۵۷/۴٪) گزارش شده است. این درحالی است که تغییر در هنجار و انحراف از هنجارهای تجویزی و توصیفی به ترتیب ۱۳۱ (۲۳/۷٪) و ۱۰۴ مورد (۱۸/۸٪) بوده است که در مقایسه با خود هنجار پایین‌تر بوده است. تقریباً نصف هنجارهای زبانی گزارش شده است. روی هم رفته، قاضی ۱۰۴ مورد هنجار تجویزی دستوری و جامعه‌پسند، ۴۹ مورد تغییر در این هنجارها و ۳۳ مورد انحراف از این هنجارها را داشته است. بسامد وقوع هنجارهای زبانی توصیفی به قرار زیر است: ۲۱۳ مورد هنجار زبانی توصیفی، ۸۲ مورد تغییر در هنجار زبانی توصیفی و ۷۱ مورد انحراف از هنجار زبانی توصیفی. درمورد پیروی از هنجارهای زبانی تجویزی باید گفت که قاضی، ۵۴ مورد هنجار زبانی جامعه‌پسند داشته است که بیشتر از متهم (۱۸ مورد) گزارش شده است. پیروی قاضی از هنجارهای زبانی توصیفی پرستیژ و طبقه اجتماعی بالا برای ایشان به ترتیب ۶۹ و ۶۷ مورد گزارش شده است که با فراوانی (۲۰ و ۳۶) بیشتر از متهم بوده است. قاضی، ۳۰ مورد کاربرد هنجار زبانی مختص گویش منطقه‌ای تهرانی داشته است. درحالی که متهم در این مورد هیچ فراوانی نداشته است. در گفتمان قاضی، نوع جملات کاربردی اشاره به موقعیت اجتماعی وی

و تعلق ایشان به طبقه اجتماعی بالا و نیز توجه وی به بافت موقعیتی و محیط دادگاه دارد. در واقع هنجار توصیفی در گفتمان وی نسبت به هنجار تجویزی کاربرد بیشتری دارد.

جدول (۳). تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی توصیفی و تجویزی در گفتمان متهم

نوع هنجار	تغییر در هنجار	انحراف از هنجار
۱- هنجار تجویزی		
الف - هنجار با ساختار دستوری صحیح	۲۵	۶۶
ب - هنجار جامعه پسند	۱۸	۵۱
۲- هنجار توصیفی		
الف - پرستیژ	۳۶	۵۸
ب - گونه زبانی	۷	۴۳
پ - طبقه اجتماعی	۲۰	۱۰
ت-گوش منطقه‌ای	۰	۱۰
ث - بافت موقعیتی - در دادگاه	۲۱	۲۵
۳- هنجار آماری		
الف - بسامد وقوع هنجار زبانی تجویزی	۴۳	۱۱۷
ب - بسامد وقوع هنجار زبانی توصیفی	۸۴	۱۴۶
ج - سامد وقوع هنجارها، تغییر و انحراف از آنها	۱۲۷	۲۶۳
جمع کل بسامد وقوع هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی	۶۴۳	
درصد	۱۹/۷	۴۰/۹

آمار مربوط به جدول ۳ نشان می‌دهد که تعداد جملات متهم، ۶۴۳ مورد بوده است که از این تعداد ۱۲۷ مورد (۱۹/۷٪) هنجار زبانی تجویزی و دستوری، ۲۵۳ مورد (۳۹/۳٪) تغییر در این هنجارها و ۲۶۳ مورد (۴۰/۹٪) انحراف از این هنجارها بوده است. در مجموع، پیروی از هنجارهای زبانی توصیفی (پرستیژ، گونه زبانی، طبقه اجتماعی، گوش منطقه‌ای (تهرانی) و بافت موقعیتی دادگاه) متهم با ۸۴ مورد، تغییر از این هنجارها با ۱۷۴ مورد و انحراف از این هنجارها با ۱۴۶ مورد بیشتر از هنجارهای زبانی تجویزی بوده است. تغییر از هنجارهای زبانی توصیفی بیشتر از انحراف از هنجار بوده است. انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری برای متهم با بسامد وقوع ۶۶ مورد، بیشتر از هنجار و تغییر در آن بوده است. این تعداد برای قاضی فقط ۱۳ مورد گزارش شده است. متهم ۴۳ مورد انحراف از هنجار گونه زبانی داشته است که بالاتر از هنجار و تغییر در آن ملاحظه گردید. قاضی در انحراف از این هنجار ۱۰ مورد عدم پیروی داشته است. تغییر در هنجار زبانی مربوط به بافت موقعیتی دادگاه، برای متهم با ۳۹ مورد بیشتر از قاضی با تعداد ۱۸ بوده است. در گوش متهم که تهرانی است، تغییر در هنجار نیز به چشم می‌خورد که بیشتر از انحراف از این هنجار بوده است. باتوجه به اینکه گفتمان او در بافت موقعیتی دادگاه صورت می‌پذیرد، تعداد جملات با تغییر در هنجار، بیش از جملات با هنجار زبانی است. انحراف از هنجار زبانی جامعه‌پسند برای متهم بسیار بالاتر از قاضی بوده است. شاید به این دلیل که به‌عنوان عضوی از اجتماع چه در سطح اجتماعی بالا و چه در

سطح اجتماعی پایین، کمتر سعی می‌کند از هنجار زبانی که در بین مردم جامعه عرف است پیروی کند و انحراف از آن را ترجیح می‌دهد. وی در محیط دادگاه کیفری، گاهی احترام به قاضی و وکلا را به ورطه فراموشی می‌سپارد و با کاربرد جملات نادرست، رفتار زبانی خود را زیر سؤال می‌برد. درحالی‌که قاضی در مقایسه با متهم، استفاده زیادی از هنجار زبانی تجویزی جامعه پسند دارد تا تغییر در این هنجار و انحراف از آن و این مورد می‌تواند به دلیل شخصیت والا و مقام اجتماعی بالای قضات باشد که در جایگاه بالا خود را پایبند به پیروی از این نوع هنجار می‌کنند.

آمار توصیفی هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی برای دو طرف گفتمان تفاوت معنی‌داری دارد. در کل، تعداد هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی قاضی با تعداد ۳۱۷ بیشتر از متهم بوده است. تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی توسط متهم با فراوانی ۲۶۳، ۲۵۳ بیشتر از قاضی گزارش شده است. بیشترین فراوانی هنجارها مربوط به هنجار زبانی پرستیژ با تعداد ۱۰۵، انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری با ۷۹ مورد و تغییر در هنجار زبانی مربوط به طبقه اجتماعی بالا با ۷۴ مورد گزارش شده است. کمترین فراوانی هم مربوط به هنجار توصیفی مختص گونه زبانی با ۱۸ مورد، تغییر در هنجار زبانی مرتبط به گویش منطقه‌ای تهرانی با تعداد ۲۹ و انحراف از هنجار زبانی مرتبط به گویش منطقه‌ای تهرانی یا رقم ۲۴ بوده است. در مجموع میزان کاربرد هنجارهای زبانی توصیفی بیشتر از تجویزی بوده است. انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری، پایین‌ترین میزان انحراف با بسامد وقوع ۳۳ بوده است که توسط قاضی به کار رفته است. بیشترین تعداد تغییر هم مربوط به متهم با فراوانی ۱۷۴ گزارش شده است. هم شخص قاضی و هم شخص متهم، در موارد اندک از زبان محلی و غیراستاندارد استفاده کرده‌اند.

هنجار زبانی توصیفی ۸۴ (۲۰/۷٪)، تغییر در هنجار ۱۷۴ (۴۳٪) و انحراف از هنجار ۱۴۶ (۱۳/۶٪) که نشان می‌دهد از لحاظ آماری خی دو ($p < 0.05$) معنی‌دار است. تمایل وی بیشتر به سمت تغییر در هنجار است تا انحراف از هنجار. وی سعی می‌کند با کاربرد زبان رسمی و یا نزدیک به آن سطح اجتماعی خود را حفظ کند. در هنجار تجویزی انحراف معنی‌دار مشاهده شد. در قاضی ۳۳ مورد و در متهم ۱۱۷ مورد انحراف مشاهده شد که از لحاظ آماری ($p < 0.05$) معنی‌دار است.

در بخش بعد گفتمان‌های موردنظر هر دو طرف مکالمه را از منظر روابط قدرت و حفظ موقعیت اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهیم:

قاضی: آقا صحبت بکنین. فرضم باشه من باید اجازه بدم آقای کرباسچی.

کرباسچی: من با اجازه شما می‌خوام بگم.

قاضی: نه. اجازه ... شما صحبتتون رو بفرمایید.

آقای کرباسچی با رعایت جایگاه خود، گفتمان خود را به صورت مؤدبانه و با کسب اجازه از محضر قاضی مطرح می‌کند. درحالی‌که قاضی با قدرت بالای خود و رعایت حد و حدود، به متهم اجازه هرگونه برخوردی را نمی‌دهد.

کرباسچی: آقا ایشونو آوردن. یه آدمی هست؛ ۲۸ ساله مستخدم اتاق شهرداریه. از سرابم هست.

لهجه خارجی‌ام هنو بلد نیست صحبت کنه.

باتوجه به شأن و جایگاه پایین خدمتکار نسبت به شخص شهردار، آقای کرباسچی نمی‌تواند احترامات را نادیده بگیرد و از قدرت خود نسبت به او سوءاستفاده کند. به همین دلیل با رعایت احترام وی را «ایشون» خطاب می‌کند تا جایگاهش را زیر سؤال نبرد و از او حمایت کرده باشد. در این بخش از گفتارش، موضع زبان‌شناختی خود را تغییر داده و به آرامی صحبت کرده و از حضار جلسه و بالأخص شخص قاضی تشکر می‌کند. وی با گفتن این مورد که می‌خواهد استعفا دهد تا به زندگی شخصی خود بپردازد و در صورت لزوم به زندان برود، سعی دارد قدرت و جایگاه خود را در سطح پایینی نشان داده و توجه همه را به سمت خود جلب کند (بخشی از گفتمان حقوقی قاضی و متهم در یکی از جلسات دفاعیه، در بخش ضمیمه ارائه گردیده است).

۴- بحث و نتیجه‌گیری

سطوح ارتباطی گویشوران در دادگاه شامل ارتباط درون‌فردی، ارتباط بین‌فردی و ارتباط عمومی می‌باشد. پیام‌ها بر اساس تجارب ذهنی رمزگردانی و رمزگشایی می‌شوند. ما از طریق سه کانال اصلی کلامی، نوشتاری و غیرکلامی با دیگران ارتباط برقرار می‌کنیم. در ارتباط مستقیم، گوینده شنونده فرصت تصحیح یکدیگر را دارند. ارتباط آنها عمیق و تأثیرگذار است و آثار پیام آنها قابل‌رؤیت خواهد بود.

در پاسخ به نخستین سؤال پژوهش (چرا در گفتمان قاضی و متهم، کاربرد هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی متفاوت است؟) باید گفت که کاربرد هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی در گفتمان قاضی و متهم یکسان نیست و تعابیر مختلفی از کلمات و ابزارهای زبانی دارند. فاصله اجتماعی برحسب منزلت اجتماعی، رسمیت بافت موقعیتی مشخص می‌شود. مثلاً افراد با وضعیت و جایگاه اجتماعی بالا بیشتر از جملات امری استفاده می‌کنند. موقعیت اجتماعی، منبعی برای قدرت اجتماعی و سیاسی است و ارزش‌های فردی، اعتقادی، اخلاقی و فرهنگی در جامعه به‌صورت متفاوت بازنمایی می‌شوند. گفتمان، نوعی قدرت اجتماعی است که به‌منظور کسب هویت صورت می‌پذیرد و هر شخص طبق جایگاه قدرتمند خود و بر اساس روابط سلسله‌مراتبی به این مهم دست پیدا می‌کند. افراد قدرتمندی همچون قاضی، بهتر از دیگر افراد در محاکم گفتمان و مکالمه را در دست می‌گیرند و از ابزارهای زبان‌شناختی خاص به‌منظور کنترل و تأثیرگذاری بر مخاطب استفاده می‌کنند. مشخص گردید که قضات از زبان رسمی و استاندارد استفاده بیشتری دارند زیرا به آنها پرستیژ خاصی می‌دهد و آنها را در طبقه و جایگاه بالایی حفظ می‌کنند.

در مجموع، پیروی از هنجارهای زبانی توصیفی (پرستیژ، گونه زبانی، طبقه اجتماعی، گویش منطقه‌ای (تهرانی) و بافت موقعیتی دادگاه) متهم با ۸۴ مورد، تغییر از این هنجارها با ۱۷۴ مورد و انحراف از این هنجارها با ۱۴۶ مورد بیشتر از هنجارهای زبانی تجویزی بوده است. تغییر از هنجارهای زبانی توصیفی بیشتر از انحراف از هنجار بوده است.

درمورد پیروی از هنجارهای زبانی تجویزی باید گفت که هنجار زبانی جامعه‌پسند توسط قاضی

بیشتر از متهم گزارش شده و پیروی قاضی از هنجارهای زبانی توصیفی پرستیژ و طبقه اجتماعی بالا برای ایشان نیز بالاتر بوده است. وی، ۳۰ مورد کاربرد هنجار زبانی مختص گویش منطقه‌ای تهرانی داشته است. در حالی که متهم در این مورد هیچ فراوانی وقوعی نداشته است. انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری برای متهم بیشتر از هنجار و تغییر در آن بوده است. انحراف از هنجار گونه زبانی متهم بالاتر از هنجار و تغییر در آن ملاحظه گردید. بیشترین فراوانی هنجارها مربوط به هنجار زبانی پرستیژ، انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری و تغییر در هنجار زبانی مربوط به طبقه اجتماعی بالا گزارش شده و کمترین فراوانی هم مربوط به هنجار توصیفی مختص گونه زبانی، تغییر و انحراف از هنجار زبانی مرتبط به گویش منطقه‌ای تهرانی بوده است. در مجموع میزان کاربرد هنجارهای زبانی توصیفی بیشتر از تجویزی بوده است. پایین‌ترین میزان انحراف از هنجار زبانی تجویزی دستوری، توسط قاضی به کار رفته و بالاترین تعداد تغییر هم مربوط به متهم بوده است.

کاربرد بیشتر هنجار زبانی تجویزی جامعه‌پسند توسط قاضی تا تغییر در این هنجار و انحراف از آن، می‌تواند به دلیل شخصیت والا و مقام اجتماعی بالای قضات باشد که در جایگاه بالا خود را پایبند به پیروی از این نوع هنجار می‌کنند. در واقع، هنجار زبانی تجویزی با ساختار دستوری صحیح زبان استاندارد و معیار است که باید در گفتار و نوشتار رعایت کرد. هنجار زبانی تجویزی جامعه‌پسند، زبانی محاوره‌ای و غیراستاندارد است که فقط در گفتار کاربرد دارد و برای اجتماع پذیرفته شده است. متهم، در برخی موارد از جملات مغلوب و به‌هم‌ریخته ساختاری استفاده می‌کرد که در آنها ارکان جمله در جای خاص خود نیامده‌اند و تناقض در گفتارشان آن‌چنان است که خود دلیلی بر اثبات جرم است نه سلب اتهام از وی.

هنجارهای دستوری، چگونگی روابط اجتماعی و رفتارهای کلامی را معین می‌کند. متهم با آگاهی از بافت فرهنگی و مذهبی جامعه خود و توجه به اعتقادات و تعصب سعی بر آن دارد تا به واسطه ساختار زبانی خاص، نگاه و ذهنیت قاضی را نسبت به خود تغییر دهد، نگرش وی را نسبت به خود مثبت کند و جرم صورت‌گرفته را تنها یک اشتباه کوچک جلوه دهد. سوءرفتار اجتماعی او به حدی است که گفتارشان را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج تحقیق رجب‌لو و علیخانی هماهنگ است که معتقدند سبک زبانی خاص، با نقض قواعد زبان رسمی جامعه و با به‌کار گرفتن واژگان و عبارات‌های ویژه، به‌صورت گفتاری عامیانه هویتی مستقل پیدا می‌کند. در سطح زبانی، قواعد دستوری و نحوی، قواعد ادبی و زیبایی‌شناختی با تقدم و تأخر و تغییر و جابه‌جایی‌های ساختار شکنانه در واژگان و جملات زبان رسمی و معیار، عامدانه نقض می‌گردد.

در پرسش دوم پژوهش، به دنبال یافتن ابعاد مختلف هویت و شدت و ضعف معیارهای مرتبط با آن و تأثیرپذیری از مؤلفه‌های کاربردی زبان و روابط قدرت بودیم. در پاسخ می‌توان گفت که فاصله اجتماعی، سن، جنسیت، قومیت، مذهب و انواع شبکه‌های اجتماعی ابعاد مختلفی از هویت هستند. اعضای یک گروه اجتماعی از طریق برقراری ارتباط می‌توانند اندیشه‌ها و میراث فرهنگی خود را گسترش دهند و در پی حفظ آن بکوشند. واژگان، بازتابی از فرهنگ یک جامعه می‌باشند

که مردم آن، خود را با فرهنگ و زبان حاکم بر آن تطبیق می دهند. باتوجه به تأثیر متقابل زبان و فرهنگ، ساخت عناصر و واژگان زبانی فرهنگ یک جامعه تحول می یابد و به عنوان عنصری مهم در شکل گیری هویت فرهنگی آن قوم به حساب می آید. زبان عامیانه^{۱۶} برای پایه ریزی هویت اجتماعی است که بین دوستان صمیمی و درون گروه انجام می شود که از زبان ممنوعه^{۱۷} استفاده می کند تا در این نوع گفتمان، شخصیت و هویت اجتماعی خود را نشان دهد و ارتباطات قدرت را رد کند. این امر بیشتر برای کم کردن فاصله اجتماعی بین گویشوران کاربرد دارد و نوعی زبان درون گروهی^{۱۸} است. افراد از هنجارهای زبانی تخطی کرده و دارای هنجارهای درون گروهی^{۱۹} می شوند تا بتوانند به راحتی فرد خارج از گروه را شناسایی کنند. «زمانی می توان یک فرد را فردی اجتماعی نامید که از روابط اجتماعی، دلیل و ضرورت آن مطلع باشد. خود را با رعایت موازین اجتماعی و هنجارهای حاکم بر جامعه ملتزم بداند و ضمن اهمیت دادن به ارزش های اجتماعی و پایبندی به آنها، بتواند مدافع ارزش های اجتماعی و هنجارهای حاکم بر آن باشد.»^{۲۰} اگر نتوانیم یا نخواهیم منظور خود را با صراحت بیان نماییم، طرف مقابل به اشتباه می افتد و به حدس و گمان متوسل می شود و از واقعیت دور می گردد. ابهام و عدم صداقت در ارتباطات انسانی، سرمنشأ بسیاری از مسائل و مشکلات در ارتباطات فردی است. هر جامعه ای متناسب با شرایط خود، فرهنگ، رشد و انحطاط فردی، با انواعی از انحرافات و مشکلات روبه رو است. امروزه شبکه های اطلاعاتی و مجازی عملکرد ارتباطی انسان را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. رابطه فضای مجازی با زندگی فرهنگی، سبک زندگی و الگوی روابط میان فردی باعث پیدایش هویت های جدیدی شده است. زیرا تأثیر فرهنگ، جامعه و سنت های پدید آمده از آن بر فضای مجازی و مناسبات و محتوای درون آن و نیز تأثیر فضای مجازی بر فرهنگ، غیرقابل انکار است. افراد از طبقه متوسط یا بالا رمزگان محدود دارند، تجربه آنها از زندگی کم است. بیشتر به سمت مسائل شخصی سوق داده می شوند و از تعاملات روزمره به دور هستند. آنها نسبت به طبقات پایین تر جامعه تجارب اجتماعی کمتری دارند زیرا از کودکی در بطن توده مردم کوچک و بازار رشد نکرده اند.

نتایج مثبت این جستار، همسو با یافته های باغبانی و کریمپور می باشد؛ زیرا از نظر محققین در هر دو پژوهش، یکی از دلایل حفظ ادب در روند بازجویی و جلسات دفاعیه از سوی متهم می تواند رعایت فاصله اجتماعی باشد؛ چراکه قاضی و بازجوی پلیس از قدرت اجتماعی بالاتری نسبت به متهم برخوردار هستند. عامل قدرت در روند بازجویی، با عواملی همچون شرایط اختصاصی بافت موقعیتی محیط بازجویی و تفاوت سطح اجتماعی بین قاضی، بازجو و متهم ظهور پیدا می کند. رعایت اصل ادب توسط متهم باعث می شود بازجوی پلیس با آرامش بیشتری بر روند بازجویی قدرت و

16. Slang

17. Taboo

18. Language Community/Group

19. In-Group

۲۰. محسن ایمانی، «جایگاه و نقش پدر و مادر در تربیت فرزند»، مجله پیوند ۳ (۱۳۹۱): ۳.

تسلط کافی داشته باشد و یک محیط امن و دوستانه را برای متهم و اقرار گرفتن از او به وجود آورد. عواملی همچون طفره‌روی، انکار، حاشیه‌سازی، طولانی کردن زمان بازجویی و پنهان کاری از سوی متهم باعث می‌شود بازجوی پلیس در روند بازجویی برای گرفتن اعتراف صحیح و به نتیجه منطقی رسیدن، ادب زبانی را نقض کند. هنگامی که متهم به خاطر ارتکاب جرایم، خود را در تنگنا می‌بیند یا به خاطر پرسش‌های مکرر بازجو تحت فشار قرار می‌گیرد، شروع به رفتار بی‌ادبانه کرده و در گفت‌وگو خود اصل ادب را نقض می‌کند.

زبان‌های اجتماعی به‌عنوان مجموعه‌ای از الگوها و عناصر زبانی و ساختارهای کلامی گویشوران همگن بوده و به‌عنوان بخشی از گفت‌وگو در نظر گرفته می‌شوند. ساختار اجتماعی هر جامعه همسو با فرهنگ کلان آن جامعه و زبان خاص آن است. چراکه تحلیل گفت‌وگو و هنجارهای زبان در بسیاری از بسترهای اجتماعی، به‌خصوص در تعامل‌ها و کنش‌های اجتماعی کاربرد دارد. می‌توان با شناسایی شیوه گفتار و نوشتار مضمونین به هویت مجرم دست یافت. دگرگونی در فرهنگ و مناسبات اجتماعی، تغییر در هویت و مناسبات فردی و میان‌فردی جوامع را ایجاد کرده است؛ زیرا هر سطح و طبقه اجتماعی درجه‌بندی مشابهی در میزان سبک رسمی یا غیررسمی با توجه به شغل، درآمد و تحصیل دارد. هر عضو جامعه گفتاری گنجه‌ای از هویت‌های اجتماعی دارد و هر هویت در هر بافت با صورت‌های کلامی و غیرکلامی مرتبط است. وقتی هوش بین فردی در سطح بالایی باشد، مهارت گفتاری افراد نیز بالا خواهد بود. چون بهتر در فرایند ارتباطی مشارکت دارند و متعاقب آن فصاحت کلام بیشتر خواهد بود. نتایج جستار حاضر در قالب محاسبات آماری نشان می‌دهد که نوع باورهای فرهنگی و ضعف مهارت گفتاری دلیل اصلی محدودیت‌های ارتباطی افراد است. عدم‌تشابه زبانی و هویتی گویشوران موجب می‌شود که آنها خود را خارج از یک گروه تصور کنند و تفاوت بین آنها موجب فاصله اجتماعی و اعتقادی می‌شود و این تمایز در تمام مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی آنان قابل‌رویت است. زبان و هنجارهای زبانی توصیفی و تجویزی تنها رابط میان تجربیات و جهان واقعیت هستند و نقش گسترده‌ای در تجسم و چهارچوب‌بندی آنها دارند و عامل مهمی در هویت‌یابی گروهی و اجتماعی به شمار می‌آیند. تکرار پیام و تقویت آن در صورت درک نادرست پیام از سوی دریافت‌کننده و شنونده می‌تواند از اختلال ارتباطی جلوگیری نماید. اگرچه رعایت ادب نوعی اصل کلامی است، گاهی اوقات متهمان در تعاملات حقوقی خود با قضات، وکلا و بازپرسان سعی دارند تا قواعد و هنجارهای زبانی را که از منظر خود صحیح و متناسب با زبان معیار است، با اجبار و نقض اصل ادب در گفتار به آنها عرضه نمایند. در این میان، گاهی در لهجه و گویش فرد خشونت و توهین لفظی به چشم می‌خورد. گویشوران در هر تعامل اجتماعی با استفاده از نمادها و نشانه‌های خاص، یکدیگر را نسبت به پذیرش اعتقادات خاص و یا گام برداشتن در جهت عملی خاص متقاعد می‌کنند. افراد از طریق ایدئولوژی‌های زبانی می‌توانند گفت‌وگو و ساختارهای زبانی را کاملاً درک کنند و یاد می‌گیرند که زبان، قدرت و هویت دینی را در جوامع اجتماعی و فرهنگی با گویش‌های متفاوت به‌صورت انتقادی مورد بررسی قرار دهند.

در جلسات دادگاه، قاضی بافت موقعیتی را در نظر داشته، گفت‌وگو خود را مطابق با محیطی که

در آن قرار دارد، هماهنگ کرده و هنجارهای زبانی تغییر و انحراف از آن را متناسب با محیط تنظیم می‌نماید. به‌طور کلی می‌توان گفت که در بافت اجتماعی مشخص و تعریف‌شده، کاربرد زبان استاندارد و پرستیژ توسط افراد و به‌طور خاص قضات کاربرد بسیاری دارد و تغییر و انحراف از هنجارهای زبانی در حد بسیار پایینی است. در هر جامعه زبانی، تغییر در هنجارهای زبانی تجویزی و توصیفی بالاترین بسامد را به خود اختصاص می‌دهد؛ زیرا توسط اکثریت مردم پذیرفته شده، قابل قبول همگان بوده و تبدیل به عرف زبانی شده است. این هنجار به‌صورت کلیشه‌ای در ذهنیت افراد قرار دارد. نوع گفتار اشخاص بستگی به زبان و ساختار آن دارد و با استفاده از زبان می‌توان هویت خود را شکل داد. افراد با پیروی از هنجارهای زبانی می‌توانند هویت خود را بسازند. زبان معیار هر کشور، شاخص قدرت آن محسوب می‌شود. بررسی قدرت در مکالمات زبانی و نوع گویش افراد می‌تواند هر متن یا گفتمانی را شامل شود و به گویشوران اجازه می‌دهد تا به‌صورت انتقادی شخصیت، زبان و قدرت را در هر موقعیتی مورد ارزیابی قرار دهند.

مؤلفه‌های مشترک هنجارهای تجویزی و توصیفی گفتار عبارت است از وضعیت یا نحوه کارکرد مطلوب و معیار، تغییر در قواعد و هنجارهای کلامی و انحراف از هنجارهای دستوری معیار که شروع نابهنجاری است. واژگان ممنوع و تابوها، در واژگان هر قوم، ملت و فرهنگی وجود دارد و از فرهنگی به فرهنگی دیگر تعداد این واژگان کاهش یا افزایش می‌یابد. بر زبان آوردن آنها به‌دلایلی چون شرم، ترس و اعتقادات دینی مخالف ادب و شرع اسلام است. طبقات مختلف اجتماعی نیز میزان و نوع کاربرد آنها را مشخص می‌کنند.

هم قاضی و هم متهم از هنجارهای زبانی، توصیفی و تجویزی به‌طور متفاوت بهره می‌گیرند و میزان انحراف آنها از چنین هنجارهایی نیز با یکدیگر فرق می‌کند. افراد برحسب میزان روابط قدرت از گفتمان‌های مختلف استفاده می‌کنند تا هویت کسب کنند. صراحت و صادق بودن در گفتمان فرایندی است که در ارتباطات انسانی به شکل نامحسوس اما بسیار مؤثر نقش بازی می‌کند که دو طرف درگیر در ارتباط، آن را حس می‌کنند. در تعاملات حقوقی، قضات سعی می‌کنند قوانین و هنجارهای زبانی را رعایت کنند. در صورتی که متهمان در بخشی از پاره‌گفتار خود از قوانین سرپیچی کرده و از هنجارهای اجتماعی منحرف می‌گردند که به تبع آن در رعایت هنجارهای تجویزی و توصیفی توسط آنها تأثیر می‌گذارد.

پژوهش حاضر از دستاورد تحقیقات پیشینیان در راستای رسیدن به هدف، سود جسته است. آنچه مسلم است این است که اساس جستار حاضر بر تحلیل دستوری و واژگانی و بر چهارچوب زبان‌شناسی حقوقی، استوار است. پس با توجه به کثرت واژگان و ساختارهای زبان‌ها و گویش‌ها و لهجه‌های مختلف، راه برای تحقیقات بیشتر در آینده باز است و محققین می‌توانند با بررسی بیشتر در حوزه گفتمان حقوقی، به روابط واژگانی و ساختاری جدیدی پی برده و اقدام به تحقیق نمایند. در تحقیق حاضر، تحلیل داده‌های زبانی بر اساس تحلیل گفتمان حقوقی می‌باشد که خود بر اساس مهم‌ترین نظریه‌های زبان‌شناسی بنا شده است اما پرداختن به همه جوانب و تمامی نظریات زبان‌شناسی میسر نمی‌باشد. داده‌های جمع‌آوری شده می‌توانست بسیار بیشتر از این چیزی که هست،

باشد تا جنبه گسترده‌تری از گفتمان حقوقی و زبان‌شناسی قضایی مورد بررسی قرار گیرد و کاربرد این رشته را برای قانون‌گذاران، مجریان قانون، مدیران، رؤسا، نیروی انتظامی، مترجمان، جامعه‌شناسان و روان‌شناسان نیز به‌طور گسترده و تأثیرگذاری نشان دهد. محدود بودن موضوع به ابعاد کلامی و موقعیتی قاضی و متهم و تأثیر هنجارهای تجویزی و توصیفی بر تعاملات در محاکم قضایی و عدم انجام تحقیق در مورد ویژگی‌های کلامی و کلا، بازپرسان، ضابطین قضایی و افسران پلیس و کارآگاهان اطلاعات کاملاً دقیقی پیرامون تأثیرگذاری این عناصر بر گفتمان حقوقی به‌دست نمی‌دهد و بدون بررسی در سایر حوزه‌های مرتبط، قابلیت تعمیم دقیقی نخواهد داشت.

فهرست منابع

- الف. منابع فارسی
- آقاگل زاده، فردوس. *زبان‌شناسی حقوقی (نظری و کاربردی)*. ویراست دوم. تهران: نشر علم، ۱۳۹۱.
- ایمانی، محسن. «جایگاه و نقش پدر و مادر در تربیت فرزند». *مجله پیوند* ۳(۱۳۹۱): ۳۶۹-۳۷۱.
- باغبانی، غزل، و فاطمه کرمپور. «بررسی چگونگی رابطه بین شاخص قدرت و پدیده‌ی ادب زبانی در روند بازجویی به لحاظ زبان‌شناختی: رویکردی گفتمانی و حقوقی». *نشریه پژوهش‌های زبانی* ۲(۱۳۹۶): ۱-۲۰.
- بیابانی، غلامحسین، سیدکمال هادیانفر. *فرهنگ توصیفی علوم جنایی*. تهران: تأویل، ۱۳۸۴.
- جعفری، نیلوفر. «علم قاضی: صدور حکم بر اساس امارات قضایی». *دوهفته‌نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر* ۳(۱۳۸۲)(۱۳۹۷): ۱۰-۱۱.
- رجبلو، علی، و زهرا علیخانی. «بررسی جامعه‌شناختی گفتار عامیانه در خرده‌فرهنگ جوانان». *مجله جامعه‌شناسی ایران* ۲(۱۳۹۴): ۷۳-۱۰۶.
- مؤمنی، نگار. «زبان‌شناسی قانونی: بررسی شهادت در دادگاه با توجه به ویژگی‌های زبانی». *مجله کارآگاه* ۱۰(۱۳۸۹): ۶۰-۸۳.
- مؤمنی، نگار، و سیروس عزیزی «نقش تغییر موضوع و نقض اصول گرایس توسط متهم در بازجویی‌ها: مطالعه موردی در آگاهی تهران بزرگ، فصلنامه زبان پژوهی ۱۶(۱۳۹۴): ۱۵۹ - ۱۷۵.
- ب. منابع خارجی

Foucault Michel. *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. (ed by) G Burchell, C Gordon, and P Miller, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991.

Hudson, R.A. *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

Labov, William *Language in the Inner City: Studies in the Black English vernacular*, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1972.

Laclau, E. *New reflections on the revolution of our time*, London: sage publications, 1990.

Laclau, E and Mouffe, C. *Hegemony and socialist strategy*, London: sage publications, 2001.

Laclau, E and Mouffe, C. *Recasting Marxism in James Martin: Antonio Gramsci, Critical Assessment of leading Political Philosophers*, London: Voutledge, 2002.

Levinson, Stephen. "Activity types and language". *Linguistics*, 17(1979): 356-99.

McMenamin, Gerald. *Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics*, London: CRC Press, 2002.

از تحصیلات من خوشتون نمیاد.

هر چی که هست بنده می‌رم کنار ولی نگذارید که به یه دستگاه به نظام آبرو و حیثیت اسلام لطمه بخوره. والا توی دنیا ... همه این روزنامه‌های خارجی رو من توی این چند روزه دیدم. تمام اینا وقتی میگن اختلاس یعنی پولو ورداشته برا خودش. آقا یه ریال از این پولا رو من ورداشتم؟ من حالا همون ۲۰ میلیونی که تفهیم اتهام نشده بود و متأسفانه شما اینجا بدون تفهیم اتهام گفتید من به دلیل اینکه مدارکش رو مطمئن نبودم همراهم هست یا نه آقای محسنی. ریختن تو دفتر بنده سال قبل. بدون قانون. تمام اسناد محرمانه شخصی بنده رو نیروی انتظامی ورداشته برده. یک ساله میگم آقا این اسناد محرمانه منو همه رو کپی بگیرین بدین من بهش استدلال کنم. نمی‌دن! نمی‌دن. درحالی که شما قانون دارین که اسناد محرمانه رو اگر ا توی دستگاه عمومی بیرن باید رئیس قوه قضاییه اجازه بده آقا. آقای شوشتری و آقای مروی تو گزارششون این تخلف ذکر کردن. من چه جوری پیام اینجا برا شما استدلال کنم؟ اونم چیزی که شما می‌فرمایین دادگاه عمومی. همین جا بت می‌دیم. میگم آقا این مسئله مطرح نشده. تو پرونده‌ها نیست. می‌گید همین جا بت می‌دیم. خوب - من بالاخره ...

الان - آقای کشاورز چند روزه دنبال اینید که لااقل خلاصه اتهامات منو به من بدید.

آقا من دزدم. بگید کجا دزدی کردم؟

رشوه گرفتم. ا کی گرفتم؟

آخه این جور نکنید با یه مدیر تو جمهوری اسلامی. بعدم - ایشون بیاد اینجا بشینه. آقای نمیری جانباز. آقای نمیری جانباز رو بنده دستش می‌بوسم.

اما - من میگم آقای محسنی. یه پرونده ملی ۱ ساله برا یه دستگاه عظیم مالی که ۱۲۰۰ میلیارد تومن گردش مالی ش بوده توی این ۸ سال تو لابه‌لای پرونده‌هاش بگردین ۲۰ میلیون این ور اون ور پیدا بکنین. این کار ... مگه شما قاضی ... دانشمند متخصص حالا هم که الحمدالله آقای رازقی رفت یه سوءتفاهم کردن.

البته - من پیشنهادم اینه که نوار آقای نقدی که تو نماز جمعه می‌فروختن و من نمی‌دونم نوار محرمانه کمیسیون که علی‌القاعده به ما نمیدن چطور آوردن تکثیر کردن تو نماز جمعه؟ بعدم - مجله صبح همش زده. برید بخونید. اینی که ایشون می‌گه به قضات احترام می‌ذاریم با اون یه مقدار منافات داره.

من نگفتم ایشون. به قضات شما گفته اعتماد نداریم. گفتیم ایشون گفته تلویحاً ما یه عده‌ای رو پیدا کردیم که بش برسه. چرا؟ برا اینکه ۴ تا قاضی در خارج وقتشون اومدن به ما مشورت قضایی دادن.

قاضی: می‌خواهید به اتهامتون پردازید؟ جواب بدید یا نه؟

کرباسچی: من همش اینا اتهاممه. دارم جواب می‌دم. می‌خواهید حرف نزنم. برم بشینم.

قاضی: نه. حرف بزید. //

کرباسچی: ۱ ساعته شما صحبت کردید علیه من. ۱ ساعت و ۵ دقیقه. دادگاه گذشته رم آقایون

دیدن. مردمی که اینجا هستند. من نمی‌دونم این جلسه رم مثل اون جلسه از دانشجویان حقوق و اینا آوردید یا نه؟ خوشبختانه من می‌بینم بعضی از شخصیت‌ها هستند. آقای مهاجرانی و اینا. آقا شما جلسه قبل منو آوردین می‌گین دفاع کن. ۸۰ دقیقه شما صحبت کردین. نمی‌ذارین من حرف بزنم. خوب - می‌خوایید من حرف نزنم حکم رو بدید برم زندان. یه دفعه هم که بردید.

والا بده با یه مدیر تو جمهوری اسلامی این جوری عمل بشه.

قاضی: بله. تقدیرا به دفاع از خودتون بپردازید.

کرباسچی: من اینا دفاعمه. می‌خوایید حرف نزنم. نزنم.

قاضی: نه. بزنید.

کرباسچی: می‌خوام راجع به آفتاب‌گردان صحبت کنم که آقا اختلاس نیست.

قاضی: خوب - بسیار ...

کرباسچی: من دزدی نکردم.

قاضی: بسیار خوب. توضیح بدین که اختلاس نیست.

کرباسچی: متهم نکنید مدیرا رو به دزدی. به نفع نظام نیست. اون وقت می‌گن اینی که این قدر

خدمت کرده دزده. وای به حال اونایی که هیچ کاری نکردن. می‌گن به من عصبانی نشو. آخه من

۱ ساله حرف نزدم. کارمند زن منو بردن اونجا. بعد می‌گن ما نکردیم. آقا کارمند زنو بردن گفتن برو

بگو. بیا اینجا تو دادگاه شهادت بده. با کی توی این دنیا تا حالا این جوری عمل کردن؟ شما گفتین

از وقتی من اوادم دیگه این کارا رو نکردم. بنده رو از زندان آزاد کردن. آقای ... کیه؟ اینجا. مستخدم

اتاق ما هست یا نه؟ مستخدم اتاق منو بردن. برا این که اختلاس منو کشف کنن. گفتن آقای شهردار

ظهرا چی چی می‌خوره؟ این در زمان شما بوده که رئیس مجتمع بودی آقای محسنی. گفته ظهرا چی

می‌خوره؟ غذای پایین براش میارید یا جوجه کباب درست می‌کنید؟ ای شد اختلاس؟ اینو می‌خوایید

کشف کنید؟ گفته آقای فالانی ... حالا - مستخدم من کیه؟

یه آقای ... من دوست داشتم بیاد اینجا یه کلمه صحبت کنه. نمی‌دونم هست اینجا یا نه آقای

مقدس‌زاده؟

قاضی: آقا صحبت بکنین. فرضم باشه من باید اجازه بدم آقای کرباسچی.

کرباسچی: من با اجازه شما می‌خوام بگم.

قاضی: نه. اجازه .... شما صحبتتون رو بفرمایید.

کرباسچی:

آقا ایشونو آوردن. یه آدمی هست ۲۸ ساله مستخدم اتاق شهرداره. از سرابم هست. لهجه خارجی ام

هنو بلد نیست صحبت کنه. بردن اونجا گفته شهردار چی می‌خوره؟ با لهجه ترکی گفته والا هر چی

آدمیزاد می‌خوره اینم می‌خوره. بابا ما هم آدمیم دیگه!!!